

МАРГІНАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні трансформації в суспільстві впливають на виникнення значних структурних диспропорцій у всіх сферах суспільного буття, а фрагментарність суспільних процесів зумовлює зростання дистанції між спільнотами. У результаті маргінальними стають не лише окремі особистості, але й окремі спільноти. А зі зростанням масштабів маргіналізації активно поглиблюються соціальні суперечності, що утворюють підґрунтя для розгортання глобальних криз, наслідки яких складно спрогнозувати.

Аналізуючи явище маргінесу в українському суспільстві, необхідно визначити роль і значення маргінальних утворень, характерних для нашого суспільства. Трансформація соціально-економічної та політичної систем сприяє активізації процесів переструктурування соціальних суб'єктів і формування нової соціальної структури, що призводить до маргіналізації й утворення великої кількості перехідних та периферійних маргінальних груп. Внаслідок відбувається зміна соціальної структури українського суспільства в напрямку збільшення маргінального сегмента. Важливим є також той факт, що маргінали відзначаються особливими соціально-психологічними характеристиками, які відображаються в поведінці та соціальному самопочутті індивіда. Перебування в стані маргінальності впливає на зміну світобачення й на формування в індивіда маргінальної поведінки. Водночас, форми соціальної поведінки людей позначаються на соціальних процесах суспільства шляхом підвищення рівня соціальної напруги. У зв'язку з цим виявлення маргінальної складової в структурі населення сучасного українського суспільства, дослідження різноманітних видів маргінальної поведінки індивіда набувають особливого значення й актуальності.

Маргінал не може відразу адаптуватися в новому середовищі, а також реалізувати його можливості. Покордонне положення маргінала тісно пов'язане зі станом переходу із однієї структурної одиниці в іншу. Маргінальність поєднує в соціальному об'єкті елементи старих та нових структурних зв'язків, унаслідок маргінальний індивід набуває нестійкого соціального статусу. Під маргінальністю ми розуміємо не лише перехід із однієї соціальної структури в іншу, а незавершеність цього переходу. Маргінальний індивід опиняється на периферії соціальної структури, оскільки він не може адаптуватися до нових умов. У результаті формуються маргінальні групи бідних і малозабезпечених, безробітних і частково зайнятих та ін. Окрім того, маргінальність також виступає своєрідною формою виявлення життєвого ресурсу людини, її активності, проте дуже часто вона має негативну спрямованість, тому що покордонна ситуація, у якій перебуває людина, перешкоджає реалізації механізмів ідентифікації. Людина в звичних умовах ідентифікує себе зі своїм оточенням, а також закріплює у цьому оточенні власний соціальний статус, проте, коли виникають протиріччя між різноманітними рівнями людського «Я», між людиною та оточуючим світом, виникають мотиваційні конфлікти.

Під впливом змін, що відбуваються в суспільстві, частина маргіналів пливе за течією вниз, опускаючись на соціальне дно, – люмпенізується; збільшується кількість бомжів, алкоголіків, проституток, наркоманів. Ця частина людей не зуміла або не бажала адаптуватися до нових умов, остаточно «визначившись». Інша частина маргіналів, скориставшись потрібними механізмами ідентифікації, знаходить шляхи та способи адаптації до нової дійсності, здобуває новий соціальний статус, який дає надію на щасливе майбутнє й відносну стабільність їхнього буття, нові соціальні зв'язки та якості. Маргінали займають нові сходинки в соціальній структурі суспільства, відіграючи активну самостійну роль у суспільному житті. Зважаючи на це, можна припустити, що маргінальність допомагає людині увібрати в себе всю багатоманітність світу та незалежно від стереотипів і шаблонів сформувати відмінну від навколишнього світу самосвідомість. Також маргінальність можна розглядати як умову самовираження людини. У контексті вище зазначеного варто підкреслити, що маргінал володіє здатністю бачити, сприймати та розуміти те, що до цього часу ніхто не помічав. Це дозволяє йому створювати нові ідеї, які провокують явища, здатні кардинально змінити соціокультурну дійсність. Звичайна людина є більш залежною від суспільства, а ніж маргінал.

Разом з тим можемо констатувати той факт, що події останніх років, які відбуваються в Україні, пов'язані з окупацією та анексією Криму, а також військовою агресією Росії у східному регіоні (Донецька та Луганська області) зумовили потужні зсуви у ціннісних пріоритетах українців, зокрема у вимірах спільної територіально-просторової, громадянської та державницької ідентичності, що породило появу нових маргінальних спільнот.

Отже, роблячи висновок, зауважимо, що в умовах сучасних трансформацій українського суспільства виникає ціннісна невизначеність, при якій стара шкала цінностей втрачає актуальність, внаслідок чого відбувається перехід до нестабільного існування. Усе це сприяє формуванню нових маргінальних спільнот.